

حبیب الله مازندرانی

{دکتری علوم ارتباطات}

h.mazandarani40@gmail.com

ارائه الگویی جهت ارتقای تولیدات سینمایی دفاع مقدس

چکیده

هدف از تحقیق حاضر ارائه الگویی جهت ارتقاء تولیدات سینمایی دفاع مقدس است. از آنجا که یکی از وجوه مهم و تأثیرگذار هویت معاصر جامعه ما جنگ تحمیلی است، پر واضح است بازنمایی این رخداد مهم از نقطه نظر مطالعات فرهنگی از اهمیت زیادی برخوردار است. سینمای دفاع مقدس در طول چهل سال بعد از انقلاب اسلامی فراز و فرود بسیاری را طی کرده است.

این پژوهش در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است، بخش کیفی شامل نتیجه‌گیری و بحث پیرامون سؤال‌های پژوهش است و بخش کمی نیز که با استفاده از نمونه‌های جمع‌آوری شده از افراد و مسئولین درگیر در امور تولیدات سینمایی دفاع مقدس به دست آمده است؛ به دو بخش نتایج توصیفی و نتایج استنباطی استخراج شده است.

راهبردها بر پیامدهای سازمانی که عبارت هستند از: تقویت ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه، شناخت قهرمانان ملی و فرهنگ دفاع مقدس، تقویت هویت و غرور ملی، تقویت انسجام ملی، ارتقای فرهنگ دفاع مقدس و آرامش روانی جامعه تأثیر مثبت دارد. فقدان نگاه حاکمیتی به سینمای دفاع مقدس، فیلم‌نامه خوب و جامع، زیرساخت‌های فنی، حمایت مسئولان دولتی و فرهنگی، بودجه، تخصیص امکانات، افزایش کارایی نهادهای فرهنگی و تولیدات مبتنی بر متد علمی دنیا بر راهبردها تأثیر مثبت دارد. مقوله علی یعنی بازگشت سرمایه تهیه‌کننده سینمایی، تحقیق و پژوهش، توجه به مسائل مکتوم دفاع مقدس، امکانات فنی و تکنولوژیکی، توجه به مسائل دفاعی روز، جذب مخاطب، واقع‌نگری سینمای دفاع مقدس، پرهیز از شعارزدگی و سطحی‌نگری، حفظ هویت ملی و نیروی انسانی جوان و کارآمد بر مقوله محوری تأثیر مثبت دارند.

واژگان کلیدی

تولیدات سینمایی، سینمای دفاع مقدس، دفاع مقدس، سینما.

مقدمه

و آسیب‌های فراوان اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی به ایران بی‌طرف در جنگ، ولی اشغال شده می‌توانست دستمایه تولیدات فراوانی در این گونه باشد، همان گونه که در اروپا، آمریکا و روسیه این گونه شد.

فیلم‌های جنگی نقشش انکارناپذیری در شکل‌دهی به حافظه جمعی دارند، از این رو به بازنویسی تاریخ منجر می‌شوند. یکی از پیامدهای هشت سال جنگ تحمیلی پیدایش فیلم‌هایی با مضمون جنگ ایران و عراق است، که سینمایی مبتنی بر زمینه‌های فرهنگی است و چند دوره تحول بیانی و مضمونی را در تاریخ خود به نمایش می‌گذارد. از سال (۱۳۶۰) تا امروز، با کمیت و کیفیت متفاوت، فیلم‌هایی با محتوای جنگ تحمیلی و به طور اختصاصی فیلم‌هایی موسوم به دفاع مقدس تولید می‌شود که از حمایت‌های حکومتی برخوردار شده‌اند (نقیبی اصفهانی، فهیمی فر و اسفندیاری، ۱۳۹۷).

می‌توان گفت دوران هشت سال دفاع مقدس دورانی خاص و درخشان در تاریخ کشور ما است، که بی‌تردید سینما یا همان هنر هفتم، یکی از مؤثرترین ابزارهای انتقال ارزش‌های دوران هشت ساله دفاع مقدس است. ویژگی ژانر دفاع مقدس پرداختن به روحيات و درون رزمندگان دفاع مقدس، باورها و اعتقادهای آن‌ها بر اساس واقعیات بوده است که به تدریج در سال‌های شکل‌گیری این سینما به اوج خود رسید و موجب ارتقای سطح کیفی سینمای دفاع مقدس^(۱) شد.

در ایام دفاع مقدس و چند سالی پس از آن سرمایه‌گذاری‌های خوبی در زمینه انعکاس ارزش‌های دفاع مقدس صورت گرفت؛ اما سال‌های متمادی بعد از دهه هفتاد دیگر گیشه‌های سینما تعیین می‌کنند، سینما باید روی چه چیزی سرمایه‌گذاری کند. البته در دهه نود

سینمای دفاع مقدس گونه‌ای خاص از سینمای ایران است؛ اگرچه نزدیکی‌هایی آشکار با ژانر فیلم‌های جنگی دارد؛ اما پاره‌ای شاخص مضمونی آن (همانند ایثار، ایمان، شهادت و ...) که برگرفته از فرهنگ جهاد که از دل آموزه‌های شیعی برآمده‌اند، آن را با سینمای جنگی دیگر کشورها متمایز ساخته است.

تأکید معنایی بر مفاهیمی این چنین که در فرهنگ غیر ایرانی و غیر اسلامی نمونه‌ای نمی‌توان برای آن یافت، تفاوت‌هایی مبنایی را در این میان رقم زده است، که می‌تواند سینمای دفاع مقدس را به یکی از گونه‌های اصیل سینمای ملی ایران بدل سازد که متضمن پیام شیعی و اسلامی برای دیگر کشورهای جهان است. وقوع جنگ‌های بزرگ منطقه‌ای یا جهانی همواره برای دست اندرکاران سینما منبع سرشاری بوده، و آثار فراوانی در این زمینه تولید شده است. بین جنگ‌های قرن حاضر، مقاومت هشت ساله ایران در برابر تهاجم سنگین و همه‌جانبه عراق به دلیل ماهیت ویژه‌اش با سایر جنگ‌ها متفاوت بود که به همین دلیل نیز نام «دفاع مقدس» بر آن گذاشته شد (مکوندی و همکاران، ۱۳۹۶).

سینمای جنگ^(۱) جزو نخستین گونه ژانرهای سینما است، که پا به عرصه حضور در این هنر صنعت فراگیر گذاشته است. بررسی‌ها در تحقیق تقوی فرد و شهبا (۱۳۹۰) نشان داد که از زمان تولد سینما در ایران و تولید اولین فیلم ایرانی در سال (۱۳۰۹) تا پس از پیروزی انقلاب اسلامی و آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران تعریف مشخصی از گونه جنگ در سینمای ایران به چشم نمی‌خورد و با اندکی اغماض می‌توان آن را نادیده گرفت.

این در حالی است که وقوع جنگ جهانی دوم

دفاعی، ملی و دینی و هم به لحاظ شور ایستادگی و حرکت -برخلاف سکوت و خاموشی در زمان جنگ جهانی دوم- ستودنی و قابل تأمل است و انتخاب نام سینمای دفاع مقدس برای این گونه که عمری ۴۰ ساله در سینمای ایران دارد برگرفته از خواستگاه اجتماعی مردم ایران است (محبتی، ملک ثابت و خدادادی، ۱۳۹۷). اما بررسی روند تاریخی سینمای دفاع مقدس نشان داد که این گونه با توان بسیاری که از جهت محتوا و مضمون در خود دارد، قابلیت بازسازی نمایشی رویدادهای فراوانی را داشته است که به دلیل فقدان نگاه علمی و دانشگاهی از حق تثبیت به عنوان سینمای ملی ایران بازمانده است. این بررسی‌های تاریخی، تطبیقی و تحلیلی نشان می‌دهد که سینمای دفاع مقدس به دلیل بی‌برنامگی و توجهات غیر حرفه‌ای و غیر آکادمیک به جای رشد و بالندگی در مسیر افول و افتادگی حرکت نموده و طی سال‌های گذشته پا در میدان هجو، تمسخر و گیشه‌گرایی گذاشته است.

از این رو با توجه به اهمیت مطالب مطرح شده هدف پژوهش حاضر ارائه الگویی جهت ارتقای تولیدات سینمایی دفاع مقدس است. سؤال اصلی این پژوهش نیز این است که آیا مدل مناسبی جهت ارتقا تولیدات سینمایی دفاع مقدس قابل طراحی است؟

مبانی نظری

سینما

سینما شاخه‌ای از هنر است که در آن یک داستان به وسیله دنباله‌ای از تصاویر متحرک (فیلم) نمایش داده می‌شود. یک نمایش سینمایی که فیلم سینمایی نامیده می‌شود، از عناصر تصویر (به صورت مجموعه‌ای از فریم‌ها) و صدا (گفتگو، صدا و موسیقی) تشکیل شده است. یک فیلم بر اساس فیلم‌نامه با سناریو و توسط مجموعه‌ای از بازیگرها، کارگردان، فیلم‌بردار و ... ساخته می‌شود.

یکی از پر فروش‌ترین فیلم‌های سینمایی، از ژانر دفاع مقدس بوده است که از اقبال عمومی هم برخوردار بوده است. اما این قابل تعمیم نیست که بتوان گفت ژانر دفاع مقدس توانسته است جایگاه خود را در سینمای ایران پیدا کند (یوسفی، ابنالدین و حداد، ۱۳۹۸).

وقوع جنگ تحمیلی ایران و عراق و پرداخت موضوعی به رویدادهای دفاع مقدس از منظر جنگ و رویدادهای اجتماعی، تاریخی و ... در رسانه‌های دیداری و شنیداری چون تلویزیون و سینما، امروزه با گذشت چهار دهه زمینه‌ساز ایجاد ژانری مستقل یعنی ژانر سینمای دفاع مقدس یا سینمای جنگ در بستر گسترده‌ترین رسانه‌های تصویری یعنی تلویزیون و سینما گردیده است. رسانه‌هایی که با به کارگیری سه خصلت قدرت، اعتبار و گستردگی وسیله انتقال رشادت‌ها و ایثارگری‌های از جان گذشتگان رزمنده در بستر رسانه تبلیغ و تهییج ارزش‌های معنوی و ملی این پدیده اجتماعی به مثابه دفاع مقدس در نزد آحاد ملت ایران و نظاره‌گران جهانی بوده است.

سینمای دفاع مقدس طی این چهار دهه به تدریج از مسیر نخستین آن دور شده است تا جایی که در برخی از سال‌ها دوران افول خود را طی کرده است و فیلم‌هایی که در این دوران ساخته می‌شود، همانند اخراجی‌ها ساخته مسعود ده نمکی، به سمت ایجاد فضای طنز رفته تا بدین طریق، به جذب مخاطب و فروش گیشه‌های تمرکز داشته باشد و ضروریات تاریخی و اجتماعی از یک سوی، و تغییر سلیقه مخاطبان این سینما از سوی دیگر، سبب شده است که کارگردانان ناگزیر باشند، به جهت یادآوری مقوله دفاع مقدس به شیوه‌های دیگر بیانی روی آورند؛ شیوه‌هایی که به ارزش‌های نخستین سینمای دفاع مقدس به آن اندازه از اهمیت برخوردار نیست (بکشلو، حسینی و فرخی، ۱۳۹۶).

سینمای دفاع مقدس هم به لحاظ ماهیت

سینما جدیدترین شاخه هنر، معروف به هنر هفتم است، که امروزه یکی از عمومی‌ترین و محبوب‌ترین تولیدات هنری را ارائه می‌کند. هنر سینما با ساخت دوربین فیلم‌برداری در اواخر قرن هجدهم متولد شد. فیلم اصطلاحی است که به طور عام شامل تصاویر متحرک می‌گردد. ریشه این نام در این واقعیت است که فیلم عکاسی به طور تاریخی عنصر اساسی رسانه ضبط و پخش تصاویر متحرک به حساب می‌آمده است (فیلیپس، به نقل از محمدی، ۱۳۹۵).

تولید فیلم‌ها از طریق ضبط تصویر مردم و اشیا واقعی با دوربین‌ها به وجود آوردن آن‌ها از طریق تکنیک‌های انیمیشن‌ها جلوه‌های ویژه انجام می‌گیرد. فیلم‌ها از مجموعه‌ای از قاب‌های انفرادی تشکیل شده‌اند که، زمانی که به سرعت و پشت سر هم نمایش داده می‌شوند، توهم حرکت را در بیننده به وجود می‌آورند. به دلیل پدیده‌های به نام ماندگاری تصویر که بر اثر آن یک منظره برای کسری از ثانیه پس از بین رفتن آن در حافظه بر جا می‌ماند، چشمک‌های بین تصاویر، قابل رویت نیستند (مهدی زاده، ۱۳۸۷). همچنین عامل ارتباط عامل دیگری است که باعث مشاهده تصاویر متحرک می‌گردد. این اثر روانی به نام حرکت بتا معروف است. از نظر اکثر انسان‌ها، فیلم از انواع مهم هنر به شمار می‌آید. فیلم قابلیت سرگرم کردن، آموزش، روشنگری و الهام بخشیدن به حضار را دارا است. عوامل دیداری سینما نیاز به هیچ نوع ترجمه نداشته و قدرت ارتباطات جهانی را به یک محصول تصویر متحرک می‌بخشند. هر فیلم قابلیت جذب مخاطبان جهانی را دارد، به خصوص اگر از تکنیک‌های دوبله و یا زیرنویس که گفتار را ترجمه می‌سازد، بهره جسته باشد.

فیلم‌ها همچنین محصولاتی هستند که توسط فرهنگ‌های مشخص تولید گشته و آن فرهنگ‌ها را منعکس و در برابر از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد (لوتمن،

۱۳۷۶؛ به نقل از حاج حسینی، ۱۳۹۵). محسن فاتحی (۱۳۹۳)، در مقاله خود با نام «از سینمای خان بابایی تا سینمای ژانوسی» با تمرکز بر سیر تاریخی پدیده‌ای به نام سینما در ایران و شرایط اجتماعی-سیاسی دوره‌های بزنگاهی تاریخ ایران، کوشیده است تحلیلی اجتماعی از سینمای ایران به دست دهد: او در سال ۱۲۷۹ هجری شمسی، شش سال پیش از مشروطه، نخستین بذره‌های سینما در خاک ایران پاشیده شد. مظفرالدین شاه پیش از این، و این بار برخلاف پدرش، «مرزهای کشور را به روی روزنامه‌های لیبرالی مانند جبل المتین و پرورش که در کلکته و قاهره منتشر می‌شد باز کرده بود، ممنوعیت مسافرت به فرنگ را از میان برداشته بود، ملکم را به مقام سفیر ایران در رم گمارده بود و مهم‌تر از همه این که تشکیل انجمن‌های صنفی و آموزشی را تشویق کرده بود» (فاتحی، ۱۳۹۳: ۸۸).

در واقع سینماتوگراف هدیه‌ای ملوکانه در کنار اعطای سایر آزادی‌ها به رعیت بود. آزادی‌هایی که پیشاهنگ ایران مدرن بودند. حدود هشت سال بعد روزنامه صور اسرافیل اعلان را چاپ کرد که در آن از مردم تهران دعوت شده بود تا «عوالم خارجی را به طور حرکت و تجسم» در مغازه جناب تاجر باشی، تماشا کنند (فاتحی، ۱۳۹۳: ۸۸).

سینمای رضاخانسی - خان بابایی (۱۳۰۴ تا ۱۳۱۵): آغازگر سینمای رضاخانسی، خان بابا معضدی بود. او که بلافاصله پس از کودتای ۱۲۹۹ از فرنگ به ایران بازگشته بود، پس از فیلم‌برداری از خانواده خود، محمد حسن میرزای ولیعهد و مجلس مؤسسان به مجلس شورای ملی رفت تا در ۲۴ آذر ۱۳۰۴ از مراسم سوگند خوردن رضاخان فیلم بگیرد (فاتحی، ۱۳۹۳: ۹۷). آبراهامیان اشاره می‌کند که «رضاشاه پس از تحکیم و تثبیت کامل قدرت سیاسی به اصلاحات اجتماعی پرداخت. هدف دراز مدت وی ایجاد جامعه‌ای شبه غربی بود و ابزارهایش برای رسیدن به این

دهد، جاودانه کند و در ذهن‌ها ماندگار سازد. این معارف، معارف بلند دینی است. هنر دینی این معارف را منتشر می‌کند؛ هنر دینی عدالت را در جامعه به صورت یک ارزش معرفی می‌کند؛ ولو شما هیچ اسمی از دین و هیچ آیه‌ای از قرآن و هیچ حدیثی در باب عدالت در خلال هنرتان نیابرد» (دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱).

سینمای انقلابی

در بحث سینمای انقلابی عمده توجه حضرت آیت الله خامنه‌ای به «حرکت بزرگ و افتخار آمیز ملت ایران در جریان انقلاب اسلامی» و رسیدن به دستاوردهای مهم در عرصه‌های گوناگون است. اگر صحنه عظیم تلاش‌ها و مجاهدت‌های ملت در طول دوران مبارزات تاریخی خود و رسیدن به پیروزی‌های گوناگون و نیز مقاومت در مقابل توطئه‌ها و فشارهای دشمنان در طول سالیان متمادی را به عنوان تابلویی زیبا فرض کنیم، از نگاه رهبر انقلاب مسئولیت مهم سینمای انقلابی روایت این عظمت‌ها و زیبایی‌ها است.

بنابراین مطالبه سینمای انقلابی برگرفته از یک نگاه زیباشناختی در زمینه هنر است: «تمام منابع مادی و معنوی این ملت را بیگانگان به غارت بردند. با رنج‌ها و محنت‌های بسیاری، حرکت عظیمی در مقابل این پدیده شوم اتفاق افتاد و توانست با فدا کردن جان‌ها و با عریان کردن سینه‌ها در مقابل دشمن غدار، به جایی برسد. این زیبا نیست؟

هنر چگونه می‌تواند از کنار این‌ها بی‌تفاوت بگذرد؟ این توقع انقلاب است. هنر انقلابی که ما از اول انقلاب همین‌طور گفتیم و آن را درخواست کردیم، این است. آیا این توقع زیادی است؟ توقع انقلاب از هنر و هنرمند، یک توقع زورگویانه و زیاده‌خواهانه نیست؛ بلکه مبتنی بر همان مبانی زیباشناختی هنر است. هنر آن است که زیبایی‌ها

هدف، غیر دینی‌سازی، مبارزه با قبیله‌گرایی، ملی‌گرایی، توسعه آموزشی و سرمایه دولتی بود. به تقلید از ماشین تبلیغاتی ایتالیای فاشیست و آلمان نازی، سازمان پرورش افکار ایجاد شد تا با استفاده از مجله، کتاب، روزنامه، اعلامیه و برنامه‌های رادیویی آگاهی مردم را افزایش دهد» (فاتحی، ۱۳۹۳: ۹۷).

سینمای متعهد

جایگاه والای انسان و تعهد او به سایر انسان‌ها، زمینه اصلی طرح هنر متعهد در اندیشه آیت الله خامنه‌ای است: «بعضی کسان می‌گویند در هنر متعهد، کلمه اول با کلمه دوم تناقض دارد. هنر، یعنی آن چیزی که در فیلم‌سازی و فعالیت هنرمندان و فعالین این عرصه مطرح می‌گردد. سؤالاتی چون: سینمای متعهد، دینی که مبتنی بر تخیل آزاد انسان است و متعهد، یعنی زنجیر شده؛ این دو چگونه با هم می‌سازد؟! این یک تصور است؛ البته تصور درستی نیست. بحث مسئولیت و تعهد هنرمند، قبل از هنرمند بودن او به انسان بودن او برمی‌گردد. بالاخره یک هنرمند قبل از این که یک هنرمند باشد، یک انسان است. انسان که نمی‌تواند مسئول نباشد. اولین مسئولیت انسان در مقابل انسان‌ها است. اگر چه انسان در مقابل طبیعت و زمین و آسمان هم تعهد دارد، اما مسئولیت بزرگ او در قبال انسان‌ها است» (دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱).

سینمای دینی

نشر حقایق و معارف دینی و ماندگارسازی آن در ذهن مخاطبان، گزاره اصلی در تعریف مفهوم سینمای دینی از دیدگاه رهبر انقلاب است: «هنر دینی آن است که بتواند معارفی را که همه ادیان - و بیش از همه، دین مبین اسلام - به نشر آن در بین انسان‌ها همت گماشته‌اند و جان‌های پاک‌ی در راه نشر این حقایق نثار شده است، نشر

را درک کند» (دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر، ۱۳۸۰/۰۵/۰۱).

سینمای دفاع مقدس از نگاه مقام معظم رهبری

رهبر معظم انقلاب معتقد است عدم توجه به سینمای دفاع مقدس خیانت و غفلت به این موضوع هنر است. به گزارش خبرنگار حوزه سینما گروه فرهنگی باشگاه خبرنگاران جوان؛ دوران هشت ساله دفاع مقدس دورانی خاص و درخشان در تاریخ کشور ما است، که بدون تردید سینما یکی از مؤثرترین ابزارهای انتقال این ارزش‌ها است که امروز به واسطه کم کاری‌ها در این حوزه روز به روز در حال کم رنگ شدن است.

انتقال ارزش‌های دفاع مقدس به نسل جوان یک وظیفه همگانی که همه در مقابل آن مسئول هستند. بدون تردید سینما یکی از مؤثرترین ابزارهای انتقال این ارزش‌ها است. دهه ۶۰ در سینمای ایران دهه‌ای بود که سینما با آن شکل گرفت. دهه ۶۰ بیشترین فیلم‌های جنگی در این دوره و با کم‌ترین امکانات ساخته و روی پرده سینما قرار می‌گرفت. رهبر انقلاب دوران دفاع مقدس را یکی از مهم‌ترین و پرمخاطب‌ترین جلوه‌گاه برای حوزه هنر کشور میدانند و بر لزوم تهیه فهرست از حوادث هشت سال دفاع مقدس و لزوم بیان و تبیین گنجینه عظیم حوادث دفاع مقدس در قالب آثار هنری تأکید می‌کنند.

مجموعه بیانات رهبر معظم انقلاب درباره دفاع مقدس، هفت شاخص دارد که عبارت هستند از: توصیفات درباره دفاع مقدس، معنویت و جاودانگی دفاع مقدس، دفاع مقدس و قدرت‌های بزرگ، دفاع مقدس و ملت، دفاع مقدس و نیروهای مسلح، دفاع مقدس و شهدا و دفاع مقدس و هنر. رهبر انقلاب ضمن تأکید و اشاره به مقدس بودن دفاع در همه عرصه‌های سیاسی و علمی و فرهنگی و هنری، بر لزوم جاودانه نگهداشتن یاد حماسه دفاع مقدس تأکید می‌کنند و کم توجهی عمدی به عظمت‌های دفاع مقدس را خیانت یا غفلت

می‌دانند. ایشان همچنین معنویت را راز پیروزی در دفاع مقدس می‌دانند و معتقد هستند ایرانی که آن زمان دستش از ابزارهای متعارف نظامی خالی بود، با ابزار معنویت توانست پیروز شود.

هفته دفاع مقدس آغاز می‌شود؛ دفاع مقدس جهاد بزرگ دینی و ملی ملت ایران بود. ملت ایران روح اعتماد به نفس ملی را توانست به وسیله هشت سال دفاع قدرتمندانه در خود تقویت کند. توانست استعدادها را در خود شکوفا کند و ظرفیت‌های ناشناخته را بشناسد. جوان‌های ما در جنگ تحمیلی، چه در نیروهای مسلح، ارتش و سپاه، و چه در بسیج عظیم مردمی توانستند چهره‌ای دیگر از ایران را نشان دهند که شاید بتوان گفت: نزدیک به چند دهه بود که از ایران چنین چهره‌ای مشاهده نشده بود. نباید تصور کرد که مضامین دفاع مقدس، مضامینی تکراری هستند. خیلی از مضامین و مفاهیم در طول این هشت ساله وجود دارد که هنوز درباره آن‌ها کار و فکر نشده است. هنرمند باید در مورد مضامین بکر و گویایی که می‌تواند اثر هنری تولید کند فکر کند. بالاخره آنچه که انسان می‌تواند در جمع‌بندی دفاع مقدس بگوید، این است که هشت سال دفاع مقدس مظهری از برترین صفات از یک جامعه است که می‌تواند به آن‌ها ببالد و از جوانان خودش انتظار داشته باشد. یعنی دفاع مقدس مظهر حماسه، معنویت و دین‌داری است. مظهر آرمان خواهی، ایثار و از خودگذشتگی است. مظهر ایستادگی، پایداری و مقاومت، تدبیر و حکمت است (به نقل از مکوندی و همکاران، ۱۳۹۶).

اثرات سینما

آخرین مسئله‌ای که در رابطه جامعه با سینما قابل طرح است، اثراتی است که سینما می‌تواند در جامعه داشته باشد یا دارد. اگرچه در جامعه‌شناسی سینما این تأثیرات در هر جامعه در آثار سینمایی و نحوه شکل‌گیری و گسترش و

فیلم» و «عوامل محیطی» تقسیم کرد. در مجموع می‌توان بیان داشت که عوامل درونی در دست فیلم‌سازان، مؤثرترین عامل بر تقاضای فیلم‌های دفاع مقدس هستند.

پیرداده بیرانوند، مراد خانی و حسینی موخر (۱۳۹۷)، در مطالعه‌ای به بررسی اقتباس‌های سینمایی از آثار ادبی دفاع مقدس (مطالعه موردی فیلم‌های: تویی که نمی‌شناختم، آتش در خرمن و شیار ۱۴۳) پرداختند. در اینجا با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی سعی شده است تا با قیاس تفاوت‌ها و شباهت‌های فیلم‌های «تویی که نمی‌شناختم»، «آتش در خرمن» و «شیار ۱۴۳» که از روی کتاب‌های «دو کبوتر، دو پنجره، یک پرواز»، «ضریح چشم‌های تو»، «آتش در خرمن»، رمان «چشم سوم» و کتاب «اختر و روزهای تلواسه» اقتباس شده‌اند؛ نوع اقتباس و میزان وفاداری فیلم‌ها نسبت به این کتاب‌ها را مورد بررسی قرار دهیم تا بهترین اقتباس مشخص گردد. بعد از بررسی فیلم‌های «تویی که نمی‌شناختم»، «آتش در خرمن» که اقتباسی از کتاب‌های «دو کبوتر، دو پنجره، یک پرواز»، «ضریح چشم‌های تو» و «آتش در خرمن» هستند، می‌توان گفت به علت آن‌که تغییرات فیلم‌ها نسبت به کتاب‌ها در حد چند تغییر نام و چند حذف و اضافه بیشتر نیست -حذف و اضافاتی که در اصل داستان‌ها خللی وارد نمی‌کنند-، اقتباس این فیلم‌ها از نوع اقتباس وفادارانه است؛ از سوی دیگر می‌توان گفت فیلم «شیار ۱۴۳» که اقتباسی از روی رمان «چشم سوم» و کتاب «اختر و روزهای تلواسه» است، دارای اقتباسی آزاد است؛ زیرا فیلم‌نامه‌نویس در مکان، نام افراد، تعداد شخصیت‌ها، اجزای داستان را دستکاری کرده تا داستان مد نظر خود را بیافریند؛ داستانی با محوریت مسائل انسانی.

محبتی، ملک ثابت و خدادادی (۱۳۹۷)، در پژوهشی مؤلفه‌های پایداری در فیلم‌نامه‌های

تداوم آن‌ها است که بررسی می‌شوند، ولی در یک دید جامع و کل‌نگر نمی‌توان از اثرات متقابل سینما در جامعه چشم‌پوشی کرد. اگرچه سینما از جامعه تأثیر می‌پذیرد، ولی فیلم خود نیز وقتی پا به عرصه حیات می‌گذارد وجود مستقلی پیدا می‌کند، که به نوبه خود می‌تواند تأثیرات کم و بیش مهمی بسته به اهمیت و ارزش زیباشناختی فیلم، در جامعه معاصرش یا در جامعه جهانی بر جای گذارد. این که آیا هنر و سینما می‌تواند تأثیر تعیین‌کننده‌ای در جامعه بگذارد تا حدی که مسیر تحولات اجتماعی را تغییر یا به این تحولات طبیعت و شتاب بیشتری بخشد یا در برخی از مواقع از سرعت آن‌ها بکاهد و برخی تحولات را نیز مانع شود، همواره محل بحث و گفتگو بوده است (حاج حسینی، ۱۳۹۵).

اما نکته مهمی که در این زمینه می‌تواند به روشن شدن مطلب کمک کند، این است که اگر هنر و فیلم تأثیرات تعیین‌کننده‌ای نداشتند، سیاست‌گذاران جامعه به سمت منع برخی و تشویق برخی دیگر و سرمایه‌گذاری کوچک و بزرگ اجتماعی متمایز نمی‌شدند. همین که دولت‌ها و حکومت‌های مختلف به وفور از هنر و آثار هنری برای تبلیغ و ترویج آیین‌های مورد نظر خود استفاده کنند، نشان‌دهنده تأثیر هنر است و در این میان سینما به علت ویژگی‌های خاص خود حتی می‌تواند تأثیرات بیشتری را نسبت به سایر رسانه‌ها داشته باشد (عارف، ۱۳۹۶).

مروری بر کارهای انجام شده گذشته

یوسفی، ابن‌الدین و حداد (۱۳۹۸)، در مطالعه‌ای رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر تقاضای سینمای دفاع مقدس در جوانان (مطالعه موردی مدرسه سینمایی حوزه هنری انقلاب اسلامی) را مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل، عوامل مؤثر بر تقاضای سینمای دفاع مقدس را در سه طبقه «عوامل درونی فیلم»، «عوامل بیرونی

سینمایی دفاع مقدس را مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش با مطالعه دقیق فیلم‌نامه‌های یاد شده، نخست مؤلفه‌های پایداری موجود در آن‌ها شناسایی خواهد شد، آنگاه میزان بازتاب هر یک از مؤلفه‌ها در فیلم‌نامه‌ها تعیین گردیده، نقاط قوت و ضعف داستانی و ادبی آن‌ها بازنموده خواهد شد. در برخی مواردی که فیلم‌نامه به صورت کتاب به چاپ نرسیده به مشاهده فیلم‌های تولید شده پرداخته خواهد شد.

هدف نخست از این پژوهش بررسی مؤلفه‌های پایداری در فیلم‌نامه‌های دفاع مقدس ابراهیم حاتمی‌کیا و رسول ملاقلی‌پور است، هدف دیگر مقایسه نقاط قوت و ضعف ادبی و نگارشی فیلم‌نامه‌های دو فیلم‌نامه نویسنده از جنبه مضمون، ساختار، عناصر داستان و ... است و در نهایت برجسته‌ترین همانندی‌ها و تفاوت‌های آثار دو فیلم‌نامه‌نویس یاد شده از منظر ادبیات پایداری مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نتایج این پژوهش می‌تواند مورد استفاده دانش‌جویان رشته زبان و ادبیات فارسی، ادبیات پایداری، ادبیات نمایشی، پژوهشگران و هنرمندان علاقه‌مند به این حوزه و ناقدان ادبی قرار گیرد.

پورالخاص و یحیایی (۱۳۹۷) در پژوهشی بازنمایی اسطوره قهرمان مظلوم در روایت‌های داستانی سینمای جنگ تحمیلی مطالعه موردی چهار فیلم‌نامه از چهار دهه سینمای ایران را مورد بررسی قرار دادند. در این مقاله آن‌ها در جست و جوی ماهیت اسطوره امروزی قهرمان در سینمای جنگ تحمیلی بودند و به این نتیجه رسیدند که قهرمان فیلم‌های مورد مطالعه قهرمانی توانمند نیست که بتواند برای مخاطبش به صورت الگو و اسطوره مطرح شود و اگر دو روی توانمندی و مظلومیت را داشته باشد، در فیلم‌نامه‌های مورد مطالعه در مقاله حاضر، عنصر مظلومیت است که خود را بیش‌تر بروز می‌دهد و توانمندی، اگر نگوییم موجودیتی غایب داشته، همواره در پس

پرده و در اندرونی محتوای داستان جایگاهش را یافته است.

احمدی، مظفری و مهدی زاده (۱۳۹۶)، در مطالعه‌ای بازنمایی مفاهیم ایثار و شهادت در سینمای دفاع مقدس تحلیل مقایسه‌ای فیلم پرواز در شب و عقاب‌ها، را مورد بررسی قرار دادند. در این مطالعه با توجه به اهمیت و نقش دفاع مقدس و سینمای منتسب به آن با کاربردی تحلیل نشانه‌شناسی بر فیلم «پرواز در شب و عقاب‌ها» در صدد رمزگشایی نحوه بازنمایی مفاهیم ایثار، شهادت و ارزش‌ها و آرمان‌های دفاع مقدس و به طور تلویحی سیاست‌های فرهنگی حاکم بر کشور در تولیدات سینمایی دهه ۶۰ بودند.

یافته‌ها نشان می‌دهد در حالی که فیلم‌های ژانر «سینمای جنگ» بیشتر بازنمای شهامت، اقتدار، میهن‌پرستی و بازنمایی تضاد و تقابل با نیروهای دشمن است، در فیلم‌های ژانر «سینمای دفاع مقدس» همجواری بازنمایی جنگ با نشانه‌های مذهبی - معنوی باعث شکل‌گیری اسطوره‌های مقدس از جنگ می‌شود که با عنوان دفاع مقدس شناخته می‌شود. صدیقی و مرکبی (۱۳۹۶) در تحقیقی به مطالعه ظرفیت و شیوه‌های قهرمان‌سازی از شهدای دفاع مقدس در آثار نمایشی (با مطالعه موردی سریال شوق پرواز و فیلم چ) پرداختند.

آن‌ها دلیل انتخاب موضع خود را چنین بیان کردند، هشت سال جنگ تحمیلی، حدود ۲۳۰ هزار نفر شهید را بر جای گذاشته است که از میان تعداد کثیر آثار تولید شده با موضوع دفاع مقدس، تنها ۱۱ اثر سینمایی و تلویزیونی از روی شخصیت شهدای جنگ تحمیلی ساخته شده است؛ آثاری با نام‌های سیمرخ، جاودانگی، زیباتر از زندگی، به کبودی یاس، دل‌تنگی عاشقانه، بزرگ‌مرد کوچک، یوسف هور، شب واقعه، شوق پرواز، شور شیرین و چ. که این خود نشان از مغفول ماندن شهدای دفاع مقدس برای تبدیل

پژوهشی با عنوان «مطالعه تحلیلی کارگردانی از منظر میزانشن در فیلم‌های دفاع مقدس در سه دهه ۱۳۶۰ تا ۱۳۹۰ با مطالعه‌ی موردی فیلم‌های پرواز در شب (۱۳۶۵)، آژانس شیشه‌ای (۱۳۷۶) و روز سوم (۱۳۸۵)» میزانشن در سینمای دفاع مقدس در سه دهه را مورد بررسی قرار داده‌اند تا از این طریق قابلیت‌ها و توانایی‌های بصری این ژانر در فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی در ایران بیش‌تر شناخته شود و امکان تهیه و تولید فیلم‌های داستانی در این ژانر بالاتر رود. نتیجه حاصله حاکی از این است که دلالت معنایی میزانشن در فیلم‌های دفاع مقدس در طول سه دهه، از نمایش صرف جنگ و رشادتهای رزمندگان به نمایش مردم رزمنده تغییر کرده است.

یعنی در حالی که در سینمای دهه ۶۰ ابژه فیلم‌های دفاع مقدس جنگ بوده است و میزانشن‌ها به مثابه ابزاری برای به تصویر کشیدن این ابژه از سوژه‌های انسانی بهره می‌بردند، در سینمای دهه ۷۰ این سوژه‌ها با منش اعتراضی خود بدل به ابژه‌هایی در خارج از میدان جنگ شده‌اند، که در صورتی بنا است بار دیگر به تصویر کشیده شوند، میزانشن‌های فیلم‌ها جایگاه ابژه را به آن‌ها اختصاص دهند و برای مبارزین جبهه‌ها اهمیت و اعتباری بیش از خود جنگ قائل شوند. از این روی میزانشن‌های فیلم‌ها با کاهش درصد تصاویر دارای عمق میدان وسیع و ایجاد توازن و تعادل میان تصاویری با عمق میدان زیاد و کم، به ابژه بودگی انسان‌ها در فضای جنگ کمک شایانی کرده‌اند.

حبیب اله زاده، یوسفیان کناری، لزگی و مختاباد امرئی (۱۳۹۴)، در مطالعه‌ای شیوه‌های قهرمان‌پردازی در ادبیات دفاع مقدس با رویکردی برای اقتباس نمایشی - پروژه عملی: نگارش فیلم‌نامه «میشم» را مورد بررسی قرار دادند. مبنای نظری این پژوهش تلفیقی از الگوی قهرمان کریستوفر و گلر با نظریه‌های راجع به قهرمان

شدن به قهرمان اثر نمایشی را دارد. اما با این وجود در اکثر نقدهای صورت گرفته، ضعف شخصیت‌پردازی در نظرات منتقدان و تحلیل‌گران مختلف به چشم می‌خورد. بکشلو، حسینی و فرخی (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای به بررسی بازنمایی قهرمان در سینمای دفاع مقدس (مطالعه موردی سینمای حاتمی کیا) پرداختند. در این پژوهش چنین مطرح کرده‌اند، که طی سال‌های اخیر وسایل ارتباط جمعی منجر به تحولات بسیاری در جوامع بشری گوناگون شده‌اند. سینما به عنوان یک ابزار رسانه‌ای سهم قابل توجهی در ایجاد این تغییرات و تحولات داشته است. از اثرات جدی سینما قهرمان‌سازی و قهرمان‌پروری در جوامع بوده است. این پژوهش تلاش دارد تا با بررسی آثار سینمایی حاتمی کیا، قهرمان و قهرمان‌سازی را در سینمای دفاع مقدس بازنمایی نماید.

در این مسیر با بهره‌مندی از نظریه قهرمان و وگلر و دیدگاه‌های بازنمایی استورات هال و سایر اندیشمندان، قهرمان در سینمای حاتمی کیا بازنمایی شده است. جهت نیل به این هدف پس از مشخص نمودن جامعه آماری و تعیین نمونه معرف با ابزار گردآوری اطلاعات در روش تحلیل محتوا که دستورالعمل کدگذاری است و شامل مقولات و زیرمقولات تعیین شده برای رجوع به پیام‌های ارتباطی برای ثبت آن‌ها است، اطلاعات را ثبت نموده و سپس توصیف و تحلیل اطلاعات مورد استفاده آغاز شده است.

به نظر می‌رسد حاتمی کیا در آثارش خواسته یا ناخواسته عمده مؤلفه‌های قهرمان‌سازی را رعایت کرده است ولی از برخی مراحل کلیدی در مسیر قهرمان‌سازی آثارش اجتناب کرده است؛ این امر منجر به کاهش قوت کافی در شخصیت‌هایی است که هر یک می‌توانستند قهرمانی بزرگ در تاریخ سینمای دفاع مقدس کشور باشند.

غایب زاده، رجب زاده طهماسبی و اربابی (۱۳۹۴)،

دفاع مقدس منتقدین وطنی از جمله شهید سید مرتضی آوینی است.

در زمینه‌های شخصیت‌پردازی و سنجش نمایشی بودن شخصیت‌های ادبی نیز از نظریه‌های مانفرد فیستر بهره گرفته شده است. سپس از میان ویژگی‌های قهرمانان دفاع مقدس از جمله: ایثار، خلوص، سلحشوری، ولایت‌مداری، مرگ‌آگاهی، از جان گذشته‌گی و غیره، به دو شاخص «جهاد با نفس» و «داوطلبانه‌گی» به عنوان دو ویژگی از ویژگی‌های منحصر بفرد قهرمانان رزمنده ایرانی در جنگ تحمیلی ایران و عراق پرداخته شده است. از میان این دو ویژگی با توجه به این که شاخصه «داوطلبانه‌گی» قابلیت نمایشی بالاتری دارد و آثار متعددی در ادبیات و سینما صحنه‌های مربوط به ثبت‌نام و اعزام داوطلبان به جبهه را ثبت کرده‌اند، شاخص «داوطلبانه‌گی» را برگزیده شده است. ابتدا برای این که تصور دقیق‌تر و علمی‌تری نسبت به آثار ادبی و سینمایی که شامل این صحنه‌ها هستند، پیدا شود، رمان‌ها، خاطرات و فیلم‌های سینمایی‌ای که در سه دهه (شصت، هفتاد، هشتاد) تولید شده‌اند، مورد کنکاش قرار گرفته، تعداد و درصد فراوانی شخصیت‌های «داوطلب» و انواع آن‌ها استخراج گردیده و از نظر زمان خلق و مدیوم اثر مقایسه و تحلیل شده است.

سپس از میان خاطرات و رمان‌های مطرح این سه دهه، هشت مورد مطالعاتی انتخاب شده و بر اساس تکنیک‌های شخصیت‌پردازی مانفرد فیستر تحلیل شده و میزان نمایشی بودن شخصیت‌پردازی در صحنه‌های ثبت‌نام و اعزام داوطلبانه مقایسه گردیده است. در نهایت از این پژوهش به دست می‌آید که در سینما دهه به دهه شاهد افول و سقوط تعداد آثاری هستیم که به این ویژگی قهرمانانه در آثار دفاع مقدس پرداخته‌اند. اما در ادبیات این نسبت بسیار امیدوارکننده‌تر از سینما است. همچنین می‌شود به این نتیجه رسید که

با وجود قابلیت‌های نمایشی در شخصیت‌پردازی بیشتر رمان‌ها و خاطره‌نگاری‌ها تعداد اقتباس از آثار ادبی در سینما در سطح بسیار پایینی قرار دارد.

تقوی‌فرد و شهبها (۱۳۹۰)، در تحقیقی به بررسی روند تاریخی سینمای دفاع مقدس (سینمای جنگ ایران) پرداخته‌اند. آن‌ها عقیده خود را در مورد این پژوهش چنین بیان کردند، سینما پس از اختراع در سال (۱۸۹۵) به سرعت جذابیت اولیه خود را از دست داد و خیلی زود پای داستان به سینما گشوده شد و پس از آن تجربیات فیلم‌سازان که گریفت سرآمد آن‌ها شناخته می‌شود، سینمای هنری را پدید آورد.

رشد اولیه سینمای هنری با جنگ جهانی اول (۱۹۱۹ تا ۱۹۱۴) همراه شد و این امر ریشه خدمات و تأثیرات متقابل سینما و جنگ شد و در ادامه جنگ جهانی دوم به وقوع پیوسته و پیامد آن جنگ سرد را به دنبال داشت. به این ترتیب ژانر جنگ جزو نخستین گونه‌های سینمایی بود که مفهوم عینی پیدا کرد و با تولیدات فراوان مخاطبان بسیاری را دربرگرفت. در ایران نیز جنگ جهانی اول و دوم منجر به تغییرات داخلی نظیر کودتای نظامی و اشغال متجاوزانه شد، ولی سینمای نو پای ایران که عملاً از سال (۱۳۰۹) خورشیدی دست به کار تولید فیلم شده بود، در سال‌های (۱۳۲۷ تا ۱۳۱۶) و هم‌زمان با جنگ جهانی دوم مبهوت و مسکوت ماند و پس از این سکوت ۱۱ ساله نیز نتوانست در ژانر جنگی ورود موقتی داشته و به مشکلات جامعه آن روز بپردازد و در عوض متناسب با شرایط حاکمیتی آن زمان دچار پدیده فیلم فارسی شد و این روند تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۵۷) و حتی بعد از آن ادامه یافت. آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران (۱۳۵۹) نقطه عطفی در تاریخ سینمای ایران پدید آورد به گونه‌ای که سینمای ایران نه تنها برخلاف دوران جنگ جهانی دوم مسکوت نماند،

این گونه یک زبان بومی و ایرانی شکل گرفته است؟ در حوزه سینما کلیدی‌ترین عنصر یعنی فیلم‌نامه در دوره شکل‌گیری این گونه سینمایی بین سال‌های ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰ تحلیل و بررسی تطبیقی این فیلم‌نامه‌ها از نظر کیفیت و فرایند فنی و خلاقه یا به عبارتی ساختاری و محتوایی و زبانشناختی بر مبنای آن چه که خود داشته‌ایم یا از دیگران تأثیر پذیرفته‌ایم مورد نظر این پژوهش است.

روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش از نظر شیوه اجرا کیفی- کمی (آمیخته) بود. در قسمت کیفی از روش گراندد تئوری استفاده شد. در این پژوهش ابتدا در قسمت گراندد تئوری، با انجام مصاحبه عمیق با خبرگانی که دارای شرایط و ویژگی‌های خاص بودند به تولید مفاهیم، مقولات، ابعاد و ارائه مدل با روش پژوهش کیفی پرداختیم، برای این منظور ابتدا داده‌های کیفی گردآوری، تحلیل و تفسیر شدند، و پس از استخراج ابعاد و فرضیات، مدل ارائه گردید. بخش دوم در این نوع پژوهش تحلیل سؤالات و پاسخگویی به این سؤالات با روش تحقیق کمی است، در این بخش فرضیات و روابط مدل ارائه شده بخش کیفی با روش‌های کمی آزمون می‌شوند. جامعه پژوهش حاضر در مرحله اول (کیفی) شامل کلیه متخصصان حوزه فیلم و کارگردانان و مسؤلین درگیر در حوزه سینما است و در مرحله دوم (کمی) شامل سینماگران دفاع مقدس به تعداد ۲۸۰ نفر هستند.

نمونه پژوهش در مرحله اول (کیفی) با توجه به اشباع نظری داده‌ها در پژوهش کیفی مشخص گردید، استرابت و کارپنتر (۲۰۱۰) می‌نویسند: اشباع یعنی داده‌های جمع‌آوری شده تکرار داده‌های قبلی باشد و اطلاعات جدیدی حاصل نگردد (ادیب، پرویزی و سلسالی، ۱۳۹۰). نمونه پژوهش در مرحله دوم (کمی) نیز شامل کلیه افراد

بلکه با شرافت و قدرت در عرصه دفاع مقدس حاضر شد و ژانر سینمای جنگی ایران را به منصفه ظهور گذاشت، در حالی که این رویکرد بد تعمیق تولیدات سینمایی نیز بسیار مثمر ثمر بود. بنابراین سینمای جنگی ایران که پیش از دفاع مقدس به حساب نمی‌آید، را می‌توان در سه دهه متبلور یافت و با جرأت ژانر جنگی ایران را سینمای دفاع مقدس نام نهاد. این پژوهش به بررسی روند تاریخی سینمای دفاع مقدس پرداخته و حقایق موجود در سه دهه ۶۰ تا ۹۰ (۱۳۹۰ تا ۱۳۵۸) خورشیدی را بیان می‌کند.

درخشان، مختاباد امرئی، لژگی و شیخ مهدی (۱۳۸۹)، در تحقیقی به بررسی شاخص‌های کیفی فیلم‌نامه‌های دفاع مقدس (۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰)؛ نگارش فیلم‌نامه بازی زندگی پرداختند. آن‌ها در این تحقیق نظر خود را چنین بیان کردند که دفاع مقدس یک واقعه حیاتی و تأثیرگذار بر حیات فرهنگی و اجتماعی ما ایرانیان بوده است. این واقعه بر همه شئون زندگی ما به خصوص جریان خلاقه و هنر(ادبیات، نمایش، هنرهای تجسمی، سینما و ...) تأثیر مستقیم نهاده است. در حوزه سینما به عنوان پیشروترین هنر و خلاقه‌ترین پدیده هنری گونه (ژانر) دفاع مقدس از آغاز جنگ تحمیلی پدیدار گشته است. اگر چه در آغاز آثاری که خلق شده‌اند، از آن برجستگی زبانشناختی زبان سینما برخوردار نبودند، ولی به مرور هنرمندان عرصه سینمای دفاع مقدس آثاری متفاوت و قابل تعمق خلق نمودند. بررسی پدیده جنگ و تأثیر آن بر حیات معنوی و خلاقه ما ایرانیان موضوعی است که کماکان محل گفت و گو و اندیشه باوری است: ما در سینمای ایران از گونه خاصی به نام دفاع مقدس برخوردار هستیم؟ چه ویژگی‌ها و مختصاتی فیلم‌های دفاع مقدس را از گونه‌های دیگر جدا می‌سازد. آیا این گونه از فیلم‌نامه‌ها از نظر ساختاری و محتوایی متأثر از گونه‌های جهانی است یا این که در

شرایط مداخله‌گر

۱. بهبود زیرساخت‌های فنی ۲. فیلمنامه جذاب و بدیع ۳. مدیریت سینمایی قوی ۴. حمایت ارگان‌های دولتی و نظامی ۵. تخصیص بودجه ۶. نیروی انسانی متخصص ۷. عدم سطحی‌نگری به سینمای دفاع مقدس

مقوله علمی

۱. بازگشت سرمایه تهیه کننده سینمایی ۲. تحقیق و پژوهش ۳. تغییر بینش به عراقی‌ها ۴. توجه به مسائل مکتوم دفاع مقدس ۵. امکانات فنی و تکنولوژیکی ۶. توجه به مسائل دفاعی روز ۷. جذب مخاطب ۸. واقع نگری سینمای دفاع مقدس ۹. پرهیز از شعارزدگی و سطحی نگری ۱۰. حفظ هویت ملی ۱۱. نیروی انسانی جوان و کارآمد

مقوله محوری ارتقا تولیدات سینمایی دفاع مقدس

۱. ساخت و اجرای فیلمنامه باکیفیت و بدیع ۲. بودجه ۳. حمایت مسئولین و نهادهای ذریبط ۴. بازآفرینی مفاهیم ارزشی و اخلاقی

راهبردها

۱. آموزش و تشویق فیلمسازان جوان و مجرب ۲. توجه به محورهای نو و کلان دفاع مقدس ۳. حمایت از تولیدات دفاع مقدس در جشنواره فجر ۴. حمایت متولیان دولتی و نظامی ۵. تخصیص بودجه ۶. تدوین سیاست‌گذاری و استراتژی یکپارچه ۷. برخورداری از امکانات رایگان شهرک سینمایی

پیامدها

۱. تقویت ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه ۲. شناخت قهرمانان ملی و فرهنگ دفاع مقدس ۳. تقویت هویت و غرور ملی ۴. تقویت انسجام ملی ۵. ارتقاء فرهنگ دفاع مقدس ۶. آرامش روانی جامعه

بسترها

۱. پژوهش ۲. فقدان نگاه حاکمیتی به سینمای دفاع مقدس ۳. فیلمنامه خوب و جامع ۴. زیرساخت‌های فنی ۵. حمایت مسئولان دولتی و فرهنگی ۶. بودجه ۷. تخصیص امکانات ۸. افزایش کارایی نهادهای فرهنگی ۹. تولیدات مبتنی بر متد علمی دنیا

۲. فیلمنامه جذاب و بدیع؛

۳. مدیریت سینمایی قوی؛

۴. حمایت ارگان‌های دولتی و نظامی؛

۵. تخصیص بودجه؛

۶. نیروی انسانی متخصص؛

۷. عدم سطحی‌نگری به سینمای دفاع مقدس.

تمامی مقوله‌ها ابتدا به طور کلی و طبق حوزه‌های مورد مطالعه و سپس در قالب ۶ ستون اصلی شامل مقوله‌های محوری، بسترها، پیامدها، شرایط مداخله‌گر، علمی و راهبردها طبقه‌بندی شده‌اند. لذا، در این بخش از آن‌جا که تعداد مقوله‌ها نه تنها فراوان بلکه بعضاً مشابه و متداخل نیز هستند، عملیات کدبندی محوری مجدداً انجام شده و تعداد محدود و انتزاعی‌تری از مقوله‌ها استخراج شده‌اند. سپس باید مجدداً

و مسئولین درگیر در امور تولیدات سینمایی دفاع مقدس به تعداد ۱۶۲ نفر بود که بر اساس جدول مورگان انتخاب شدند. در این پژوهش از روش مصاحبه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد.

روش نمونه‌گیری نیز به صورت «هدفمند» بود. نمونه‌گیری هدفمند خاص مطالعات کیفی است و در مرحله دوم روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده بود. روش گردآوری اطلاعات به صورت میدانی است. ابزار گردآوری اطلاعات در قسمت کیفی مصاحبه نیمه ساختار یافته و در قسمت کمی پرسش‌نامه است.

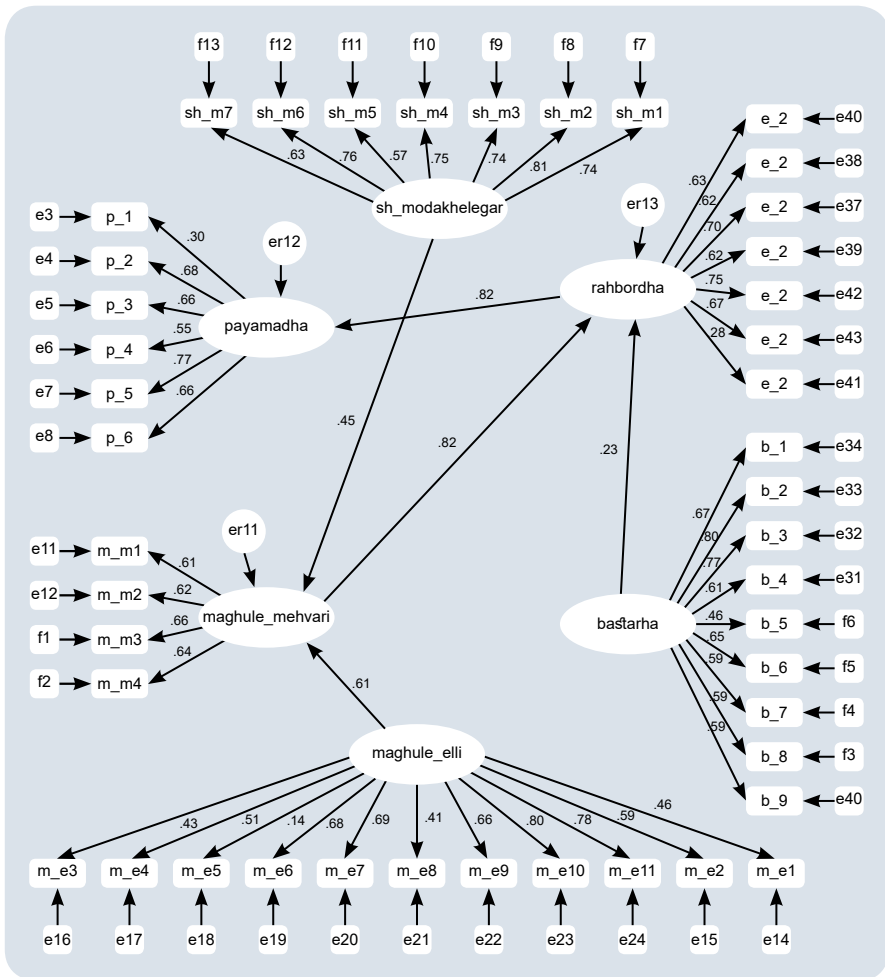
یافته‌های بخش کیفی پژوهش

در این مرحله ۷ مقوله استخراج شده است.

۱. بهبود زیرساخت‌های فنی؛

جدول ۱. آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرهای	کمینه	بیشینه	میانگین	واریانس	چولگی	کشیدگی
مقوله محوری	۱/۲۵	۵	۳/۵۲	۰/۶۰۲	-۰/۰۶۴	۰/۰۸۷
شرایط مداخله‌گر	۱/۲۹	۵	۳/۵۵	۰/۵۹۱	-۰/۳۸۷	۰/۰۲۶
مقوله پیامدها	۲	۵	۳/۶۱	۰/۵۱۰	۰/۱۸۴	-۰/۲۸۲
مقوله علی	۱/۹۱	۵	۳/۶۴	۰/۳۶۹	۰/۰۷۸	۰/۱۶۲
بسترها	۱/۵۶	۵	۳/۷۰	۰/۴۳۶	-۰/۴۴۳	۰/۴۰۷
راهبردها	۲	۵	۳/۷۲	۰/۵۳۸	-۰/۳۴۷	-۰/۴۶۱

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری

عنوان شاخص	دامنه مورد قبول	مقدار به دست آمده	نتیجه
GFI	$GFI > 0.90$	۰/۹۱	تأیید مدل

جدول ۳. رابطه بین متغیرهای مدل

روابطین متغیرها	ضریب رگرسیونی	نوع تأثیر
تأثیر شرایط مداخله‌گر بر مقوله محوری	۰/۴۵	مثبت
تأثیر راهبردها بر پیامدها	۰/۸۲	مثبت
تأثیر مقوله محوری بر راهبردها	۰/۸۲	مثبت
تأثیر بسترها بر راهبردها	۰/۲۳	مثبت
تأثیر مقوله علی بر مقوله محوری	۰/۶۱	مثبت

بازه (۲-) تا (۲) باشد، می‌توان توزیع داده‌ها را نرمال در نظر گرفت (حبیبی، ۱۳۹۷). در همین راستا، شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق در جدول ۱ ارائه شده است:

با توجه به مقادیر به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که همه متغیرها و مؤلفه‌های این پژوهش از توزیع نرمال پیروی می‌کنند؛ مقدار متوسط یا میانگین تمام این متغیرها از عدد ۳ بیشتر و از ۴ کم‌تر است؛ به طوری که بیشترین و کم‌ترین میانگین به ترتیب متعلق به متغیرهای راهبردها و مقوله محوری است. همچنین با توجه به مقادیر واریانس‌ها باید چنین گفت که در بین این متغیرها بیشترین پراکندگی متعلق به متغیر مقوله محوری و کم‌ترین پراکندگی نیز متعلق به متغیر مقوله علی است.

آمار استنباطی: مدل‌سازی معادلات ساختاری

در جدول زیر مقدار شاخص نیکویی برازش^(۱)، برای مدل شکل ۱ بیان شده است. این شاخص دارای دامنه تغییرات ۰ تا ۱ هستند، که مقدار

مقوله هسته نهایی، یعنی انتزاعی‌ترین سطح مفهومی را انتخاب کرد، که بتواند تمام مقوله‌های فوق را دربرگرفته و خصوصیت تحلیلی نیز داشته باشد. در نهایت، مدل زمینه‌ای نهایی حول مقوله هسته ترسیم می‌شود.

یافته‌های بخش کمی

این پژوهش افرادی با سطح تحصیلات کارشناسی بوده‌اند، که ۵۲ درصد افراد را تشکیل داده‌اند و افرادی با سطح تحصیلات دکتری با ۱۱ درصد، از کم‌ترین فراوانی برخوردار بوده‌اند. علاوه بر این، از لحاظ سابقه کار، بیشترین فراوانی مربوط به افرادی با سابقه کار ۱۰ تا ۱۵ سال است، که ۴۰ درصد نمونه را از آن خود کرده است و کم‌ترین فراوانی به افرادی با سابقه کار کم‌تر از ۵ سال تعلق داشته است که ۷ درصد افراد را شامل شده است. بیشتر افرادی که در این پژوهش حضور داشته‌اند، در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار داشته‌اند که ۴۹ درصد از افراد را پوشش داده‌اند. در حالت کلی اگر چولگی و کشیدگی متغیر در

۱- GFI (Goodness of Fit Index)

تأثیر مثبت دارد و مقوله علی یعنی بازگشت سرمایه تهیه‌کننده سینمایی، تحقیق و پژوهش، توجه به مسائل مکتوم دفاع مقدس، امکانات فنی و تکنولوژیکی، توجه به مسائل دفاعی روز، جذب مخاطب، واقع‌نگری سینمای دفاع مقدس، پرهیز از شعارزدگی و سطحی‌نگری، حفظ هویت ملی و نیروی انسانی جوان و کارآمد بر مقوله محوری تأثیر مثبت دارند.

بحث تحقیق

به دلیل این که این پژوهش در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است، پس بخش بحث و نتیجه‌گیری به دو بخش کیفی و کمی تقسیم می‌شود. بخش کیفی شامل نتیجه‌گیری و بحث پیرامون سؤال‌های پژوهش است و بخش کمی نیز که با استفاده از نمونه‌های جمع‌آوری شده از فیلمسازان و مسئولین درگیر در امور تولیدات سینمایی دفاع مقدس به دست آمده است به دو بخش نتایج توصیفی و نتایج استنباطی افزاز شده است.

سؤال ۱. وضعیت حال سینمای دفاع مقدس را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

نتایج حاکی از این است که در این حوزه هزینه‌ها بسیار بالا است و کار در این حوزه سوددهی قابل توجهی برای بخش خصوصی نخواهد داشت و علاوه بر این بازگشت سرمایه‌ای برای سرمایه‌گذارانی که در این حوزه فعالیت دارند، رخ نمی‌دهد. با این شرایط بایستی ارگان‌ها و نهادهای دولتی اقدام به سرمایه‌گذاری در سینمای دفاع مقدس بنمایند، هر چند کم‌کاری نهادهای مرتبط، اهمال و تنبلی مسئولین ذی‌ربط و بی‌توجهی آن‌ها به رفع مشکلات و موانع موجود، عدم حمایت آن‌ها و دیگر متولیان فرهنگی و نهادهای مرتبط با دفاع مقدس به گوش می‌خورد و جدای از این موارد، بخش خصوصی نیز تمایل چندانی برای سرمایه‌گذاری در سینمای

بزرگتر از ۰/۹ به عنوان معیار برآزش خوب در نظر گرفته می‌شود. شاخص نیکویی برآزش اندازه‌ای از مقدار نسبی واریانس و کوواریانس در ماتریس واریانس- کوواریانس داده‌های نمونه است، که به طور مداوم به وسیله ماتریس واریانس- کوواریانس مدل توصیف می‌شود (فرید، ۱۳۹۳).

جدول ۲ نشان می‌دهد که تحلیل عاملی تأییدی سازه‌های پرسش‌نامه دارای برآزش مناسب بوده و سازه‌های پرسش‌نامه به خوبی متغیرهای مربوطه را نشان می‌دهند. بنابراین شرایط مداخله‌گر یعنی بهبود زیرساخت‌های فنی، فیلم‌نامه جذاب و بدیع، مدیریت سینمایی، قوی، حمایت ارگان‌های دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، نیروی انسانی متخصص و عدم سطحی‌نگری به سینمای دفاع مقدس بر مقوله محوری که عبارت است از ارتقا تولیدات سینمایی دفاع مقدس تأثیر مثبت دارد؛ مقوله محوری بر راهبردها یعنی آموزش و تشویق فیلمسازان جوان و مجرب، توجه به محورهای نو و کلان دفاع مقدس، حمایت از تولیدات دفاع مقدس در جشنواره فجر، حمایت متولیان دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، تدوین سیاست‌گذاری و استراتژی یکپارچه و برخورداری از امکانات رایگان شهرک سینمایی تأثیر مثبت دارد.

راهبردها بر پیامدهای سازمانی که عبارت هستند از: تقویت ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه، شناخت قهرمانان ملی و فرهنگ دفاع مقدس، تقویت هویت و غرور ملی، تقویت انسجام ملی، ارتقای فرهنگ دفاع مقدس و آرامش روانی جامعه تأثیر مثبت دارد.

بسترها که عبارت هستند از: پژوهش، فقدان نگاه حاکمیتی به سینمای دفاع مقدس، فیلم‌نامه خوب و جامع، زیرساخت‌های فنی، حمایت مسئولان دولتی و فرهنگی، بودجه، تخصیص امکانات، افزایش کارایی نهادهای فرهنگی و تولیدات مبتنی بر متد علمی دنیا بر راهبردها

دفاع مقدس را ندارد.

بعد نگران‌کننده دیگری که وجود دارد، نیز عبارت است از: بی‌محتوا و سطحی بودن برخی فیلم‌های ساخته شده در حوزه دفاع مقدس و از بین رفتن ارزش‌های دفاع مقدس. بنابراین در این برهه زمانی وضعیت سینمای دفاع مقدس در شرایط نامطلوبی به سر می‌برد و برای برون‌رفت از این وضعیت باید در ابتدا مسئولینی دلسوز و افرادی که طعم جبهه و جنگ را چشیده‌اند، در پست‌های مذکور قرار داده شوند و در ادامه بایستی نهادهایی از قبیل وزارت فرهنگ و ارشاد، حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس به همراه بنیاد شهید و مستضعفین و دیگر نهادها و سازمان‌های دیگر بایستی در وظایف و اهداف خود بازنگری نموده و بستر را برای جذب سرمایه‌گذاران خصوصی فراهم نمایند.

سؤال ۲. عواملی که موجبات افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس را فراهم می‌آورد، کدام هستند؟

نتایج حاکی از این است که برای بهبود وضعیت سینمای دفاع مقدس و خروج از این شرایط نامطلوب بایستی پژوهش‌هایی قوی و گسترده در راستای اهداف دفاع مقدس و دیگر ابعاد آن صورت بگیرد و فلسفه وجودی دفاع مقدس برای اقشار مختلف جامعه تبیین گردد و در این راستا به بازآفرینی و بیان مفاهیم ایثار، شجاعت، فداکاری و میهن‌پرستی پرداخته شود. همچنین بایستی تهیه‌کنندگان و دیگر مسئولین به محورهای جبهه که ناگفته و برای مخاطب مجهول مانده پردازند و از دیدی دیگر و نوین به مسائل جبهه و جنگ پردازند تا مخاطب تمايل به این گونه اثرها پیدا کند.

همچنین برای ساخت فیلم و جذب سرمایه‌گذار بایستی از طرف دولت یارانه برای تهیه‌کنندگان در نظر گرفته شود و از طریق نهادهای دولتی مورد حمایت مادی قرار گیرند و

بودجه‌ای به طور سالانه برای آن‌ها در نظر گرفته شود. علاوه بر این موارد باید از تهیه‌کننده‌ها و عوامل اجرایی بروز با امکانات نوین استفاده شود و از تفکرات دهه‌های پیشین در مورد جنگ در ساخت فیلم‌های سینمایی دفاع مقدس استفاده برده نشود. شایان ذکر است که بایستی مفهوم عام و غیر کلیشه‌ای جبهه و دفاع مقدس برای مخاطبین بیان شود تا افرادی متخصص و توانمند ولو با طرز فکر مختلف به تولید چنین آثاری بپردازند.

سؤال ۳. بسترهایی که موجبات افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس می‌شوند، کدام هستند؟

نتایج حاکی از این است که برای نیل به افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس بایستی نگاه حاکمیتی به سینمای دفاع مقدس حذف و برداشته شود، فیلم‌نامه‌های خوب و جامع مورد پذیرش نهادهای نظارتی قرار بگیرند، زیرساخت‌های فنی برای ساخت چنین آثاری فراهم شود، حمایت مسئولان دولتی و فرهنگی از ساخت این فیلم‌ها همه جانبه و بیش از پیش باشد، بودجه قابل توجهی برای این کارها در نظر گرفته شود و امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم مهیا گردد، فعالیت‌های کارساز و مفید نهادهای فرهنگی بیشتر شود و تولید فیلم‌ها بر اساس روش‌های آکادمیک و علمی روز دنیا باشد.

سؤال ۴. عوامل مداخله‌کننده‌ای که موجبات افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس را فراهم می‌آورند، کدام هستند؟

نتایج حاکی از این است که عوامل مؤثر بر افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس عبارت هستند از: بهبود زیرساخت‌های فنی، فیلم‌نامه جذاب و بدیع، مدیریت سینمایی قوی، حمایت ارگان‌های دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، نیروی انسانی متخصص و عدم سطحی‌نگری به سینمای دفاع مقدس.

آرامش روانی در بیشتر اقصاء جامعه است، را بهبود و حل خواهد کرد.

سؤال ۷. الگویی مناسب جهت ارتقای تولیدات سینمایی دفاع مقدس چه شاخص‌هایی باید داشته باشد؟

پس برای این که تولیدات سینمای دفاع مقدس از کیفیت بالایی برخوردار باشند و مخاطب جذب آن‌ها شود باید بر اساس جذب مخاطب ساخته شوند، واقع‌نگری سینمای دفاع مقدس از بین نرود، توجه به مفاهیم ارزشی و ساخت و اجرای فیلم‌نامه باکیفیت و بدیع در دستور کار قرار گیرد و از شعارزدگی و سطحی‌نگری پرهیز شود و با توجه به حفظ هویت ملی از نیروی انسانی جوان و کارآمد در ساخت این آثار استفاده شود. آن چه که جدای از این موارد مهم است، حمایت مسئولان و ارگان‌ها است، موضوعی که اکنون جز دغدغه‌های اصلی فیلم‌سازان است.

شایان ذکر است که در راستای این شاخص‌ها باید چنین گفت که دید و نگرش سازندگان فیلم‌های سینمایی دفاع مقدس باید گسترده‌تر و متفاوت‌تر از کارهای قبلی باشد و بایستی به ابعاد جدیدتری از دفاع مقدس بپردازند. در ادامه تحلیل کیفی به دلیل وجود تشابهات معنایی و مفهومی مقوله‌های به دست آمده، دوباره مقوله‌های عمده در قالب چند مقوله کلی‌تر، تحلیلی‌تر و انتزاعی‌تر خلاصه گردید و آن‌ها بر اساس ۶ مقوله محوری، بسترها، مقوله علی، پیامدها، شرایط مداخله‌گر و راهبردها بازسازی شدند. در این بخش از روش معادلات ساختاری و تکنیک تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که طبق نتایج به دست آمده از نرم‌افزار آموس مشخص شد، که مدل طراحی شده در این پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است و سازه‌های پرسش‌نامه آن نیز به خوبی می‌توانند متغیرهای مربوطه را تبیین و نشان دهند.

با توجه به ضرایب رگرسیونی مشخص شد که

پس برای ارتقای کمی و کیفی تولید این آثار باید از کادر اجرایی قوی، با معلومات کافی و دیدی باز استفاده شود و جدای از این مورد بایستی از لحاظ مادی و معنوی شرایط برای تهیه‌کنندگان مهیا باشد که دغدغه‌ای بابت کمبود بودجه و دیگر نیازهای فیزیکی و غیر فیزیکی نداشته باشند و بتوانند از هنرمندانی توانمند و مجرب بهره ببرند.

سؤال ۵. چه تدابیر و راهکارهایی جهت افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس پیشنهاد می‌دهید؟

پیشنهادها در این رابطه عبارت هستند از: آموزش و تشویق فیلم‌سازان جوان و مجرب، توجه به محورهای نو و کلان دفاع مقدس، حمایت از تولیدات دفاع مقدس در جشنواره فجر، حمایت متولیان دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، تدوین سیاست‌گذاری و استراتژی یکپارچه و برخوردار از امکانات رایگان شهرک سینمایی. بنابراین راهکارها برای خروج از وضعیت نامطلوب سینمای دفاع مقدس حول تربیت نیروهای متخصص، پرورش افکار نو در مورد جبهه و توسعه محورهای کم‌تر بیان شده جبهه، حمایت مادی و معنوی از سازندگان و سرمایه‌گذاران و فراهم نمودن بستر و امکانات مختلف برای ساخت فیلم است.

سؤال ۶. افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس چه پیامدهایی به دنبال دارد؟

بر این اساس افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس باعث خواهد شد تا ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه تقویت و ارتقا یابد، مردم بیشتر با قهرمانان ملی و فرهنگ دفاع مقدس آشنا شده و شناخت پیدا کنند، هویت و غرور ملی ما و همچنین انسجام ملی، تقویت یابد و بستر برای آرامش روانی جامعه مهیا گردد. با این دید باید چنین گفت که افزایش تولیدات سینمای دفاع مقدس حجمی از مشکلات و چالش‌های جامعه امروزمان را که عدم شناخت کافی از قهرمانان و اسطوره‌های کشور، کاهش انسجام ملی و نبود

شرایط مداخله‌گر یعنی بهبود زیرساخت‌های فنی، فیلم‌نامه جذاب و بدیع، مدیریت سینمایی قوی، حمایت ارگان‌های دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، نیروی انسانی متخصص و عدم سطحی‌نگری به سینمای دفاع مقدس بر مقوله محوری که عبارت است از: ارتقا تولیدات سینمایی دفاع مقدس تأثیر مثبت دارد؛ مقوله محوری بر راهبردها یعنی آموزش و تشویق فیلم‌سازان جوان و مجرب، توجه به محورهای نو و کلان دفاع مقدس، حمایت از تولیدات دفاع مقدس در جشنواره فجر، حمایت متولیان دولتی و نظامی، تخصیص بودجه، تدوین سیاست‌گذاری و استراتژی یکپارچه و برخورداری از امکانات رایگان شهرک سینمایی تأثیر مثبت دارد. همچنین راهبردها بر پیامدهای سازمانی که عبارت هستند از: تقویت ارزش‌های اخلاقی و انسانی در جامعه، شناخت قهرمانان ملی و فرهنگ دفاع مقدس، تقویت هویت و غرور ملی، تقویت انسجام ملی، ارتقای فرهنگ دفاع مقدس و آرامش روانی جامعه تأثیر مثبت دارد. بسترها که عبارت هستند از پژوهش، فقدان نگاه حاکمیتی به سینمای دفاع مقدس، فیلم‌نامه خوب و جامع، زیرساخت‌های فنی، حمایت مسئولان دولتی و فرهنگی، بودجه، تخصیص امکانات، افزایش کارایی نهادهای فرهنگی و تولیدات مبتنی بر متد علمی دنیا بر راهبردها تأثیر مثبت دارد.

مقوله علی یعنی بازگشت سرمایه تهیه‌کننده سینمایی، تحقیق و پژوهش، تغییر بینش به عراقی‌ها، توجه به مسائل مکتوم دفاع مقدس، امکانات فنی و تکنولوژیکی، توجه به مسائل دفاعی روز، جذب مخاطب، واقع‌نگری سینمای دفاع مقدس، پرهیز از شعارزدگی و سطحی‌نگری، حفظ هویت ملی و نیروی انسانی جوان و کارآمد بر مقوله محوری تأثیر مثبت دارند.

منابع

۱. احمدی، سید باقر مظفری، افسانه و مهدی زاده، سید محمد. (۱۳۹۶). بازنمایی مفاهیم ایشار و شهادت در

سینمای دفاع مقدس تحلیل مقایسه‌های فیلم پرواز در شب و عقاب‌ها، فصلنامه مطالعات ملی، سال هجدهم، ۷۰، ۴۵ - ۶۲.

۲. اربابی، محمود؛ غایب زاده، جواد و رجب زاده طهماسبی، علی. (۱۳۹۴). میزاسن در فیلم‌های دفاع مقدس در سه دهه (۱۳۶۰) تا (۱۳۹۰)، با مطالعه موردی فیلم‌های پرواز در شب (۱۳۶۵)، آژانس شیشه‌ای (۱۳۷۶) و روز سوم (۱۳۸۵)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

۳. ایران‌منش، رضا. (۱۳۹۳). سینماگران دفاع مقدس انگیزه دارند ولی حمایت می‌خواهند، ورود مسائل سیاسی باعث رکود سینمای دفاع مقدس شده است، به آدرس: تهران پرس (۳ مهر)، تاریخ بازیابی ۱۳۹۳/۱۰/۲۸. ۴. بخشی، حامد و پستان، زهرا. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای جلوه‌های ایشار در سینمای دفاع مقدس طی سال‌های (۱۳۶۰) تا (۱۳۸۶)، مطالعات ملی، ۵۷، ۴۲ - ۴۷.

۵. بکشلو، سمیه؛ حسینی، سید بشیر و فرخی، میثم. (۱۳۹۶). بازنمایی قهرمان در سینمای دفاع مقدس (مطالعه موردی سینمای حاتمی کیا)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سوره.

۶. بیانات در دیدار فعالان عرصه هنر دفاع مقدس (۱۳۸۸/۰۶/۲۴).

۷. بیانات رهبر در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲/۰۹/۱۹).

۸. بیانات رهبر در دیدار جمعی از اصحاب فرهنگ و هنر (۱۳۸۰/۰۵/۰۱).

۹. بیانات رهبر در دیدار جمعی از کارگردانان سینما و تلویزیون (۱۳۸۵/۰۳/۲۳).

۱۰. پورالخاص، شکرالله و یحیایی، محمد. (۱۳۹۷). بازنمایی اسطوره قهرمان مظلوم در روایت‌های داستانی سینمای جنگ تحمیلی مطالعه موردی چهار فیلم‌نامه از چهار دهه سینمای ایران، رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی دو فصلنامه علمی-پژوهشی، سال هشتم، ۲، ۵۵ - ۷۱.

۱۱. پیر داده بیرانوند، محمد؛ مرادخانی، صفیه و حسینی موخر، سید محسن. (۱۳۹۷). بررسی اقتباس‌های سینمایی از آثار ادبی دفاع مقدس (مطالعه موردی فیلم‌های: تویی که نمی‌شناختم، آتش در خرمن و شیار ۱۴۳)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه لرستان.

۱۲. تقوی فرد، محمد رضا و شهپا، محمد. (۱۳۹۰). بررسی روند تاریخی سینمای دفاع مقدس (سینمای جنگ ایران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر

تهران.
۱۳. ثابتی، مسعود. (۱۳۸۶). مروری بر سه دهه سینمای جنگ در ایران: دست‌مایه‌ای برای آفرینش‌های سینمایی، فصل‌نامه سوره اندیشه، ۳۵ - ۳۹ - ۴۵.
۱۴. جاویدی، حسن. (۱۳۸۹). دفاع مقدس در صحنه سینما، ماهنامه پیام انقلاب، ۳۹.
۱۵. حاج حسینی، محمد. (۱۳۹۵). بررسی مقایسه‌ای ارزش‌های دینی در سینمای دهه ۶۰ و ۸۰ ایران. تهران: نشر سروش.
۱۶. حبیب اله زاده، حسن؛ یوسفی انکناری، محمد جعفر؛ لزگی، سید حبیب اله و مختاباد امرئی، سید مصطفی. (۱۳۹۴). شیوه‌های قهرمان‌پردازی در ادبیات دفاع مقدس با رویکردی برای اقتباس نمایشی - پروژه عملی: نگارش فیلم‌نامه «میثم»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۷. خزاعی، محمد. (۱۳۹۳). سینمای دفاع مقدس: نگاهی از برون، (ترجمه: محمد معاریان)، مجموعه مقالات پژوهشی منتشر شده در خارج از کشور درباره سینمای دفاع مقدس، تهران: نشر ساقی.
۱۸. دانش، مهرزاد. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی جنگ در سینمای ایران. فصلنامه سینمایی فارابی، ۱۹ (۱)، ۹۸ - ۹۹.
۱۹. دانش، مهرزاد. (۱۳۹۳). سهم سینمای ایران در بازنمایی دفاع مقدس، فصلنامه مردم سالاری. ش ۳۵۸۱، (فصلم خرداد)، ۱۲.
۲۰. درخشان، ناصر؛ مختاباد امرئی، سید مصطفی؛ لزگی، سید حبیب اله و شیخ مهدی، علی. (۱۳۸۹). بررسی شاخص‌های کیفی فیلم‌نامه‌های دفاع مقدس (۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰)؛ نگارش فیلم‌نامه بازی زندگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۲۱. راستین، شادمهر. (۱۳۷۳). فیلم‌شناسی سینمای جنگ و دفاع مقدس، فصلنامه فیلم سال ۱۲، ۱۶۵، صفحات ۱۰۰ - ۱۱۱.
۲۲. کریمی، ابراهیم. (۱۳۹۲). بررسی دو ژانر متفاوت در سینمای جنگ جهان، به آدرس: سخن آنلاین. خرداد ۱۳۹۲. تاریخ بازبینی ۲۵ آذر ۱۳۹۲.
۲۳. راهیما فرد، فاطمه؛ نقیب السادات، سیدرضا و کیا، علی اصغر. (۱۳۹۵). قاب‌بندی تصویر زن در سینمای دفاع مقدس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سوره، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
۲۴. رحیمی جعفری، مهرزاد. (۱۳۹۲). نشانه‌شناسی سینمای دفاع مقدس: با مطالعه موردی بوسیدن روی

ماه از رویکرد نشانه‌شناسی پدیداری، فصلنامه سینمایی فارابی، ۱۹ (۱)، ۷۲ - ۸۱.
۲۵. شاه حسینی، انیسه. (۱۳۹۳). سینمای دفاع مقدس دغدغه می‌خواهد (گفت و گو با انسیه شاه حسینی کارگردان سینما) به آدرس: قدس آنلاین. تاریخ بازبینی. ۱۳۹۳/۰۹/۱۷.
۲۶. شرف الدین، محمد رضا. (۱۳۹۳). دفاع مقدس کامل‌ترین گونه سینمایی کشور، سینمای دفاع مقدس بین‌المللی است، به آدرس: خبرگزاری شبستان. تاریخ بازبینی، ۱۳۹۳/۰۸/۲۱.
۲۷. شهیدی، مهرداد. (۱۳۷۳). ملاحظات تبلیغاتی درباره سینمای جنگ. محمد قاسم فروغی چهرمی (ویراستار)، مقالات برگزیده چهارمین کنفرانس بررسی دفاع مقدس: راه‌های حفظ آثار فرهنگی دفاع مقدس، تهران: بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس.
۲۸. طاهری زاده، مهدی. (۱۳۸۹). آیین برنامه‌سازی قابلیت فیلم مستند برای انتقال مفاهیم دینی، صدا و سیما جمهوری اسلامی، مرکز پژوهش‌های اسلامی.
۲۹. عارف، لیلا. (۱۳۹۶). بازنمایی نقش خانوادگی و اجتماعی زن در فیلم‌های برگزیده سینمایی جشنواره دهه فجر دهه هشتاد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات.
۳۰. فاتحی، محسن. (۱۳۹۳). از سینمای خان بابایی تا سینمای ژانوسی، فصلنامه جامعه، فرهنگ، رسانه، ۱۳.
۳۱. فراستی، مسعود. (۱۳۹۲). فرهنگ فیلم‌های جنگ و دفاع ایران، نشر ساقی، تهران، چاپ اول.
۳۲. فیلیپس، ویلیام. (۱۳۹۵). پیش درآمدی بر فیلم، مترجم فتح محمدی، ناشر بنیاد سینمایی فارابی.
۳۳. قاضی میر سعید، حکمت. (۱۳۶۲). کارنامه هشت ساله دفاع مقدس در سینمای جنگ، فصلنامه صف، ۱۶۲، ۴۶ - ۴۹.
۳۴. معدنی، سعید. (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی سینمای جنگ و دفاع مقدس. تهران: انتشارات بهمن برنا.
۳۵. لنگفورد، بری. (۱۳۹۳). ژانر فیلم کلاسیک تا پساکلاسیک، (ترجمه حسام الدین موسوی)، سوره مهر، تهران، چاپ اول.
۳۶. لوتمن، یوری. (۱۳۷۶). نشانه‌شناسی و زیباشناسی سینما، به نقل از حاج حسینی، (۱۳۹۵). تهران، ناشر: صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (سروش).
۳۷. متین پور، مظفر. (۱۳۸۴). ریخت‌شناسی ادبیات سینمای دفاع مقدس با قلم‌های طلائی، فصلنامه سینما، ۷۱۱، ۱۲.

۱۳. ثابتی، مسعود. (۱۳۸۶). مروری بر سه دهه سینمای جنگ در ایران: دست‌مایه‌ای برای آفرینش‌های سینمایی، فصل‌نامه سوره اندیشه، ۳۵ - ۳۹ - ۴۵.
۱۴. جاویدی، حسن. (۱۳۸۹). دفاع مقدس در صحنه سینما، ماهنامه پیام انقلاب، ۳۹.
۱۵. حاج حسینی، محمد. (۱۳۹۵). بررسی مقایسه‌ای ارزش‌های دینی در سینمای دهه ۶۰ و ۸۰ ایران. تهران: نشر سروش.
۱۶. حبیب اله زاده، حسن؛ یوسفی انکناری، محمد جعفر؛ لزگی، سید حبیب اله و مختاباد امرئی، سید مصطفی. (۱۳۹۴). شیوه‌های قهرمان‌پردازی در ادبیات دفاع مقدس با رویکردی برای اقتباس نمایشی - پروژه عملی: نگارش فیلم‌نامه «میثم»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۷. خزاعی، محمد. (۱۳۹۳). سینمای دفاع مقدس: نگاهی از برون، (ترجمه: محمد معاریان)، مجموعه مقالات پژوهشی منتشر شده در خارج از کشور درباره سینمای دفاع مقدس، تهران: نشر ساقی.
۱۸. دانش، مهرزاد. (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی جنگ در سینمای ایران. فصلنامه سینمایی فارابی، ۱۹ (۱)، ۹۸ - ۹۹.
۱۹. دانش، مهرزاد. (۱۳۹۳). سهم سینمای ایران در بازنمایی دفاع مقدس، فصلنامه مردم سالاری. ش ۳۵۸۱، (فصلم خرداد)، ۱۲.
۲۰. درخشان، ناصر؛ مختاباد امرئی، سید مصطفی؛ لزگی، سید حبیب اله و شیخ مهدی، علی. (۱۳۸۹). بررسی شاخص‌های کیفی فیلم‌نامه‌های دفاع مقدس (۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰)؛ نگارش فیلم‌نامه بازی زندگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۲۱. راستین، شادمهر. (۱۳۷۳). فیلم‌شناسی سینمای جنگ و دفاع مقدس، فصلنامه فیلم سال ۱۲، ۱۶۵، صفحات ۱۰۰ - ۱۱۱.
۲۲. کریمی، ابراهیم. (۱۳۹۲). بررسی دو ژانر متفاوت در سینمای جنگ جهان، به آدرس: سخن آنلاین. خرداد ۱۳۹۲. تاریخ بازبینی ۲۵ آذر ۱۳۹۲.
۲۳. راهیما فرد، فاطمه؛ نقیب السادات، سیدرضا و کیا، علی اصغر. (۱۳۹۵). قاب‌بندی تصویر زن در سینمای دفاع مقدس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سوره، دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
۲۴. رحیمی جعفری، مهرزاد. (۱۳۹۲). نشانه‌شناسی سینمای دفاع مقدس: با مطالعه موردی بوسیدن روی

- تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
۳۸. محبتی، آمنه؛ ملک ثابت، مهدی و خدادادی، محمد. (۱۳۹۷). مؤلفه‌های پایداری در فیلم‌نامه‌های سینمایی دفاع مقدس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد، پردیس علوم انسانی و اجتماعی.
۳۹. ملک لو، ابوالفضل. (۱۳۹۶). بازنمایی مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی ایرانی در سریال‌های تلویزیونی، بررسی مؤلفه کسب رزق حلال در دو سریال «برادر» و «مدینه»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تبلیغ و ارتباطات فرهنگی.
۴۰. مهدلو، روح اله. (۱۳۸۷). سینمای دفاع مقدس در بوته تحلیل، ماهنامه بشری، ۶۲ - ۶۹.
۴۱. مهدی زاده، سید محمد. (۱۳۸۷). رسانه و بازنمایی، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
۴۲. نقیبی اصفهانی، مریم سادات؛ فهیمی فر، علی اصغر و اسفندیاری، شهاب. (۱۳۹۷). تبیین ساختارگرایانه سینمای دفاع مقدس، (مطالعه موردی مهاجر و لیلی با من است)، رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی دو فصلنامه علمی - پژوهشی، سال هشتم، ۱، ۲۱۵ - ۲۳۶.
۴۳. Black, Joel. (۲۰۰۲). *The Reality Effect*. New York: Routledge.
۴۴. Dayer, Richard. (۲۰۰۵). *White, in Film Theory: Critical Concept in Media and Cultural Studies*, 3 Volume. Routledge.